

מתיקות החפץ חיים

שו"ת בעניינים אקטואליים

"מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע"

בס"ד

גליון מס' 6 | פר' בהעלותך | תש"פ

כלל ב' - לשון הרע באפי תלתא

סעיף א'

היתירא דאפי תלתא / ובאפי מרא
[היתר דיבור לשוה"ר בפני שלושה ובפניו]

הקדמה: דע לך בני, החפץ חיים הטיל את כל כובד משקלו בנושא זה, והאריך בזה אריכות גדולה מאוד מה שלא עשה בשום כלל מתוך עשרת הכללים שכתב. וטעם הדבר: אפשר - דבלי זה לא היה שייך להוציא לאור ספר זה, כי אם היית מגיע להזהיר אדם על עניין לשון הרע היה מיד אומר תשמע הדבר הזה כבר שלושה אנשים יודעים מזה ויותר אין איסור מכאן והלאה, או היה אומר אתה יודע אני מעיז פני לומר את דבריי אף בפני המדובר ולכן אין בזה משום לשון הרע, או מה אתה רוצה ממני אתה לא רואה שאני אומר את דבריי לא בהסתר וכנגב במחתרת אלא ברבים ואין בזה משום לשוה"ר, והרי זה עיקר הדיבורים והנייעס שיש בחברת הבנ"א, ונמצאו כל עם ישראל מדברים לשוה"ר בהוראת היתר לעצמם, ולכן אזר החפץ חיים כגבר חלציו והאריך בזה הרבה מאוד להראות שאין זה כפשוטו כלל וכלל, וכדלקמן.

א. לשון הרע ברבים

שאלה: האם לשוה"ר שנאמר ברבים יהא מותר, כיון שבודאי גיע לאוזנו של מי שנאמר עליו והוי כבפניו.
(מקור החיים - ס"א)

תשובה: אין שום היתר לאמירת לשון הרע ברבים ואדרבה קשה טובא, ועוון המספר יתרבה יותר לפי מספר האנשים שהרי מכשיל הוא יותר ויותר אנשים בשמיעת לשוה"ר.

ב. טעות האנשים להתיר לשון הרע

שאלה: מדוע אנשים טועים לומר דלשוה"ר הנאמר ברבים ["אפי תלתא"] הרי זה מותר. (באר מים חיים - ס"ק א')

תשובה: דנסמכים אגמ' (ב"ב לט.) שאומרת "כל מילתא דמתיאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא" [פירוש - כל דבר שנאמר בפני שלושה אין בו משום לשוה"ר] וכתבו התוס' - דחברא חברא אית ליה, [חבר - חבר יש לו] והוי כאילו אמר בפניו [של המדובר] דמותר, וכר' יוסי.

ג. עקף ברכבו וקיבל מכות

שאלה: ראובן מספר על שמעון בפני שלושה אנשים שראהו, איך שהרביץ ונתן מכות ללוי השכן כשעקף אותו במכוניתו. האם אחד מהשלושה ששמע יכול לספר זאת לשמעון מה אמר עליו ראובן או לא.
(ביאור הרשב"ם, המובא בבאר מים חיים - ס"ק א')

תשובה: לפירוש הרשב"ם הרי הוא יכול ומותר, כיון דהוי מילתא דעבידא לאגלויי, [דבר שעתיד להתגלות] ועיין עוד לקמן. [דלא נפסק כן להלכה]

ד. לנייעס ברבים לאחר התפילה

שאלה: מר הוצברג הוא המקור לנייעס בשכונה ואוהב בסיפוריו להוסיף ולהטעים דברים שלא היו [והם לא טובים] על אנשים, וטבעי הדבר שמתאספים סביבו לאחר התפילה הרבה אנשים. האם הדבר מותר לו כיון שנאמר ברבים או לא. (באר מים חיים - ס"ק א')

תשובה: כשאומר שקר בזה לכו"ע (ואף לתוס') ואפי' בפניו הרי זה אסור, ואין שום צד לטעות בדבר אולי זה כוונת הגמ' הנ"ל. (ב"ב לט.)

ה. לשוה"ר ברבים כמה זה רבים

שאלה: לשוה"ר ברבים דכ"ש שאסור הוא כמה זה רבים. (באר מים חיים - בהגה"ה) וכן תן דעתך האם זה כולל את המספר או חוץ מהמספר (רמז - עיין היטב לקמן בבאר מים חיים - ס"ק א', עמ' סב', בד"ה ואפילו וכו' דהשוה אפי תלתא לרבים, והרי אפי תלתא זה בודאי חוץ מהמספר)

תשובה: כל שלושה אנשים נקרא רבים. ודע לך - שזה ג' אנשים חוץ מהמספר, (וכן איתא בספר קובץ תורת האדם לאדם, ח"ו עמ' 222, והוכיח כן מדברי הח"ח לעיל בפתיחה - לאוין סעיף יד')

ו. הגביר שבבית הכנסת רוצה כבוד

שאלה: ראובן העשיר שבבית הכנסת אשר הרבה אנשים מחניפים לו וחברים לכסף שלו, וכשראה ששמעון אחד מהמתפללים לא מחניף לו ולא נותן לו את הכבוד הראוי לו [לשיטתו] לפי מעמדו, לכך החליט לבזותו ברבים בכל הזדמנות הנקרית לפניו באומרו ששמעון שוטה ופתי ואין להתייחס אליו וכל כיו"ב דברים של שלילת המעלות. האם מותר לו לעשות כן כיון שאומר זאת ברבים או לא. (באר מים חיים - ס"ק א', בד"ה ואין לומר)

תשובה: דבר זה אסור. ואף לתוס' משום דאם יאמרנו בפני המדובר [שמעון] יש כאן אונאת דברים, ובודאי ע"ז לא דיבר התוס'.

ז. הרשם בישיבה החליט להעלות את קרנה

ראש הישיבה בישיבה קטנה "שמע קולנו" תפקידו להכניס בחורים לישיבות גדולות, והנה באחד מהישיבות הגדולות החליט אחד מהרשמים בישיבה להעלות את קרן הישיבה בעיני הבחורים שבעולם הישיבות, ולכן משנה זו ואילך יותר אינו מחניף לראשי ישיבות קטנות ולא מקבל כל מה שרוצים, וכשראה זאת ראש הישיבה "שמע קולנו" שמיצר הוא לו - החליט לבזותו בעיני הבחורים, באומרו שהוא שוטה ופתי וכל כיו"ב דברים של שלילת המעלות ומבאיש ריחו בעיניהם. האם מותר לו לעשות כן כיון דברבים הוא או לא. (באר מים חיים - ס"ק א', בד"ה ואין לומר)

תשובה: דבר זה אסור. ואף לתוס' משום דאם יאמרנו בפני המדובר יש כאן אונאת דברים, ובודאי ע"ז לא דיבר התוס'.

ת. יו"ר ועד העובדים רוצה כבוד

שאלה: כידוע מזכיר ועד העובדים יש לו כח והרבה כבוד בתפקידו, והרבה מהעובדים מחניפים לו בכל דרך שיכולים, אבל יש אחד מהעובדים ששמו שמעון ומיראי ה' הוא, מכבד את המזכיר אך לא מחניף לו, ודבר זה לצנינים בעיני המזכיר ולכן שופך עליו בוז כמעט בכל כנס שעושים אנשי הועד, ועי"ז מבאיש את ריחו. האם מותר לו לעשות כן או לא. (באר מים חיים - ס"ק א', בד"ה ואין לומר)

תשובה: דבר זה אסור. ואף לתוס' משום דאם יאמרנו בפני המדובר (שמעון) יש כאן אונאת דברים, ובודאי ע"ז לא דיבר התוס'.

ט. כפרת לשוה"ר בצינעא / בפרהסיא

שאלה: האם בכפרת לשוה"ר יש הבדל בין אם היה זה בצינעא או בפרהסיא. (באר מים חיים - ס"ק א', ד"ה ובפירוש וכו')

תשובה: מבואר בגמ' (ערכין טז.) דעל לשוה"ר שבצינעא - הקטורת מכפרת, ועל לשוה"ר שבפרהסיא - צריך את הפעמונים של כה"ג לכפר.

י. לשוה"ר בזמן בית המקדש

שאלת הבנה: יש להתבונן האם בזמן הביהמ"ק היה זה כפשוטו שקטורת - מכפרת על לשוה"ר בצינעא, ופעמונים של כה"ג - על לשוה"ר בפרהסיא. ואם אכן כן, איך היה מציאות של נגעים על האדם שמבואר שבאים בעוון לשוה"ר הרי היה זה מתכפר לו מיד ע"י הקטורת או הפעמונים. (עיין לחפץ חיים בשמירת הלשון, ח"ב - פרק כ')

תשובה: דע לך בני, קודם כל בעצם הכפרה של הפעמונים של כה"ג זה דווקא בשעת עבודה בצירוף עם תשובה, (תוס' סנהדרין לו: בד"ה מיום, וראה רא"ש שיטה מקובצת ט) וכפרת הקטורת

על לשוה"ר בחשאי זה מציאות של כפרה ע"י שבלשוה"ר שדיבר גרם לו להיות נכרת ולסלק השכינה מעם ישראל, והקטורת מקשרת הכל חזרה (מהר"ל בדרשה לשבת שובה). וביותר - כתב הח"ח שכ"ז [קטורת ופעמונים] זה כשלא אהנו [הועילו] מעשיו ולא עשה נזק בלשוה"ר אבל אם אהנו [הועילו] מעשיו וקרה נזק לא יועיל לו קטורת ופעמונים. ונמצא דבאופן שלא עשה תשובה או שקרה נזק אז מגיעים נגעים על האדם. [בזמן ביהמ"ק]

יא. ראש כולל חושש מאברכים שלא הולכים בדרכו

שאלה: הרב יוניסברג ראש כולל מאוד חשוב החליט לקדם תוכנית לימודית בכולל שלו אבל חושד הוא שיש כמה אברכים שלא הולכים בדרכו, ולכן לאחר שיחתו השבועית החליט לבזות אותם ברבים כדי שירדו ממחשבותיהם וכן שאחרים לא ינהרו אחריהם. האם מותר לאותם אלו שחירפו אותם להשיב לו בפניו כגמולו ולחרף אותו בחזרה. והאם גם לאחר זמן יכולים אותם אלו שחירפו אותם להשיב על דברי הראש כולל כדת וכדין ולהשיב לו גמולו בראשו. (באר מים חיים - ס"ק א', ד"ה ואפילו)

תשובה: בשעת מעשה ממש מותר להם להשיב בפניו ולחרפו בחזרה, [אם לא ע"פ מידה קדושה בעלמא, כמו שאמרו חז"ל הנעלבין ואינם עולבין, שומעין חרפתן ואין משיבין, עליהם הכתוב אומר "ואהביו כצאת השמש בגבורתו"] וכל ההיתר הנ"ל זה רק בשעת מעשה אבל לאח"כ אסור להם.

יב. הגיע לאירוע משפחתי וקיבל בזיונות

שאלה: מנהל סמינר ששייך לזרם אחד שבמחנה החרדי נזדמן לאירוע משפחתי וישב בשולחן הכבוד, לאחר זמן הגיע עוד רב שמשתייך לזרם האחר והתחיל לחרף ולגדף את אותו מנהל סמינר. האם מותר למנהל סמינר להשיב למחרפו כגמולו בראשו או לא. (באר מים חיים - ס"ק א', ד"ה ואפילו)

תשובה: בשעת מעשה מותר לו להשיב בפניו ולחרפו בחזרה. (אם לא ע"פ מידה קדושה דהנעלבין ואינם עולבים וכו')

יג. לא נתן זכות קדימה וקיבל בזיונות

שאלה: ראובן רוזנברגר שמשתייך לחסידות מסוימת עקף ברכבו את שמעון שמשתייך לחסידות אחרת, ונזדמנו שניהם לאותו רמזור עם הרבה רכבים, שמעון שכ"כ כעס למה לא נתן לו זכות קדימה יצא מרכבו והתחיל לחרף ולגדף את ראובן רוזנברגר על כל המשתמע. האם מותר לו לראובן גם לצאת מרכבו ולהשיב למחרפו כדת וכדין כגמולו בראשו. (באר מים חיים - ס"ק א', ד"ה ואפילו)

תשובה: בשעת מעשה מותר לו להשיב בפניו ולחרפו בחזרה. (אם לא ע"פ מידה קדושה דהנעלבין ואינם עולבים וכו')

הלכות והארות והלצטרפות ארשיית הגפולה: shemesh648@gmail.com
ניתן להקדיש את הקולן לענין ההלכה וארפוי"ש וכו' אריות - נק: הפוליס 1281: 29181 סניף: 766